

Montserrat Guasch García

Una experiència en el marc dels nous models d'intervenció educativa en inadaptació social

1. Presentació

El *Programa per al Canvi* constitueix una experiència d'educació especialitzada per a joves infractors de la llei o que presenten evidents símptomes de risc d'iniciar una carrera delictiva (pràcticament presenten totes les variables que Andrews i Bonta qualifiquen com altament predictives de la delinqüència en la joventut i, també, en l'edat adulta: antecedents delictius familiars, associació diferencial amb altres joves conflictius, actituds antisocials, impulsivitat i agressivitat, fracàs escolar i serioses dificultats per entrar al món laboral.)

Aquesta experiència pren com a referent el programa *Reasoning and Rehabilitation* de Ross i Fabiano (1985), programa pioner en la línia d'intervencions educatives de caràcter o enfocament cognitiu, és a dir, les que busquen el canvi conductual de les persones mitjançant la incidència en tot un conjunt de variables cognitives que condicionen la seva manera de raonar, prendre decisions i interactuar amb el medi social.

Així mateix, el *Programa per al Canvi* incorpora les més recents aportacions de l'anomenat debat *What Works (Allò que funciona)* en matèria d'intervenció educativa especialitzada sobre poblacions inadaptades socials. Aquest debat està centrat especialment al Canadà, Estats Units i Gran Bretanya i es va iniciar a mitjans de la dècada dels 80, amb els ja esmentats Ross i Fabiano. D'aquest es dedueix que les intervencions que donen resultats esperançadors a l'hora de produir el canvi conductual en subjectes que presenten activitat delictiva notable o persistent, reuneixen un conjunt de característiques que les diferencien –en la seva major part– de les intervencions convencionals o tradicionals destinades al col·lectiu que ens ocupa. Les característiques diferencials d'aquestes noves formes d'abordar aquesta problemàtica, que configuren el que en aquests països ja es coneix com *la nova ortodòxia*, són les següents (Ross i Fabiano, 1985, 1995; McGuire, 1995; Andrews i Bonta, 1994):

- Parteixen d'una determinada conceptualització de la inadaptació social: la interacció individu-medi social.
- Els focus preferencials d'incidència són:
  - les habilitats cognitives que l'individu precisa per interactuar positivament amb el seu medi social

- les actituds antisocials
- els coneixements que l'individu precisa per comprendre el seu medi social.

- Intervenció intensiva sobre els focus preferencials d'incidència.
- Intervenció realitzada per professionals especialitzats, específicament entrenats per a l'aplicació dels programes.
  - Programes d'intervenció *multimodals*, però amb un clar predomini de les tècniques cognitives o conductistes-cognitives.
  - Programes aplicats en *medi obert*.
  - Modalitat d'aplicació grupal.
  - Atenció als factors sociofamiliars per part de professionals diferents dels que actuen sobre els focus preferencials d'incidència.

També cal dir que, quant als aspectes organitzatius-funcionals, el *Programa per al Canvi* s'inspira en algunes modalitats del *Tractament Intermedi*, intervenció educativa especialitzada que funciona a Anglaterra i Gal·les des de 1969, concretament en la modalitat anomenada HEIT (*Heavy End Intermediate Treatment*), descrita per Bottoms i el seu equip d'investigació de la Universitat de Cambridge el 1990. Aquesta modalitat, que és la més estesa actualment, es destina a joves infractors de la llei amb una llarga carrera delictiva i incorpora gran part dels elements característics de les intervencions que s'estan treballant en el si del ja esmentat debat *What Works*.

L'escenari físic en què es desenvolupa la nostra experiència és el Taller Juvenil *El Trampolí*, situat en un barri de la perifèria de Tarragona. Aquest taller és col·laborador del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya i funciona com un Centre de Dia i Taller Ocupacional destinat a joves amb problemàtica delictiva o predelictiva. Cal dir que hem de situar-lo en el marc del conveni de col·laboració entre la nostra Facultat i l'esmentat Taller Juvenil.

**Contribuir a
l'optimització i
la diversifica-
ció del contin-
gut de les
intervencions
educatives en
matèria de
desadaptació
social**

El *Programa per al Canvi* funciona des del curs 1996-97, encara que en el curs anterior es van realitzar, com és de suposar, un conjunt d'accions encaminades a fer-lo realitat.

La finalitat d'aquesta experiència no és demostrar que les intervencions cognitivoconductuals o sociocognitives funcionen. Nombroses investigacions han donat i estan donant resultats molt esperançadors sobre la bondat d'aquest tipus d'intervenció (recordem Ross, 1980; Ross i Fabiano, 1985; McGuire i Priestley, 1985; Denman, 1988; Gendreau i Andrews, 1990; Lucas, Raynor i Vnastone, 1992; Raynor i Vanstone, 1994 i 1996, etc.). La nostra pretensió és contribuir a l'optimització i la diversificació del contingut de les

intervencions educatives en matèria de desadaptació social, que es produeixen en el nostre àmbit geogràfic, mitjançant el disseny i l'assaig d'un conjunt d'eines i materials didàctics adaptats a les característiques i necessitats de la població juvenil conflictiva d'aquest entorn.

En la primera fase de treball vem dissenyar un programa inicial que aplicaríem i modificaríem successivament. En cada nova aplicació el programa patiria modificacions en funció dels resultats que l'avaluació processual i final de l'aplicació prèvia ens proporcionés (aquesta investigació avaluativa –marc metodològic en què s'enquadra la nostra investigació– respondria, per tant, al següent disseny: A-B-A1-B1-A2-B2..., on A és el programa i B els resultats). Aquestes modificacions podrien afectar tots els elements del programa o només alguns.

2. El Programa: fonamentació teòrica i estructura

Com ja hem dit, el *Programa per al Canvi* es situa clarament en la línia dels corrents més moderns d'intervenció cognitivoconductual o sociocognitiva destinada a joves inadaptats socials, concretament, a joves delinqüents o en situació de risc d'iniciar una carrera delictiva.

Partim d'una posició interaccionista quant a la conceptualització de la desadaptació social que, lògicament, ens porta a una forma d'intervenció que, a l'hora d'intentar modificar la conducta d'un individu, centra la seva atenció en dos focus: l'individu i el seu entorn. Les formes més tradicionals d'intervenció en matèria de desadaptació social han tendit a centrar-se de forma prioritària en l'entorn, ja que es basen en el supòsit que aquest genera el conflicte, essent l'individu una víctima de les seves circumstàncies. Per la seva banda, posicions de tall psicològic s'han centrat només en l'individu, oblidant per complet la influència de l'entorn i carregant en aquell tota la responsabilitat de la seva condició d'inadaptat.

Per tant, plantegem una intervenció que, d'una banda, modifiqui els aspectes de caràcter personal que mantenen la conducta conflictiva i, d'una altra, incideixi sobre l'entorn social immediat de l'individu a fi de compensar les deficiències que li afavoreixen el manteniment de la inadaptació. En el *Programa per al Canvi* abordem únicament la faceta personal; els aspectes de l'entorn ho són a diari a través de la intervenció socioeducativa que realitza *El Trampolí*.

Quan diem que actuarem sobre aquells aspectes individuals o personals que estan mantenint la conducta delictiva del subjecte, ens referim a tot un conjunt

de les seves característiques actuals que, òbviament, són el producte del seu procés de socialització, que s'ha donat o s'està donant, en un medi familiar i social determinat.

En conseqüència, en una acció educativa com la que plantejem, el professional necessita tenir un coneixement ben fonamentat de com els processos de socialització modelen i configuren la persona.

Hem de preguntar-nos, per tant, què adquireix l'individu durant el seu procés de socialització. Els valors del grup social al qual pertany, els seus esquemes normatius, els seus hàbits de la vida diària, els seus comportaments habituals, el seves formes d'interacció social, les seves formes d'interpretació de la realitat i la pròpia imatge, són els aprenentatges que han anat configurant la persona que tenim davant.

Són nombroses les investigacions que ens demostren que quan el subjecte ha sofert un procés de socialització advers, és a dir, quan ha estat sotmès a codis morals i patrons comportamentals poc o gens prosocials, els dèficits en tots aquests aprenentatges són més que evidents. En aquests casos urgeix iniciar allò que Raynor (1985) anomena la *socialització després de la infància*, amb la finalitat de trencar amb les influències del passat i facilitar a l'individu l'adquisició d'aquells codis morals i formes de comportament i d'interacció social acceptats majoritàriament per la comunitat.

D'acord amb allò que hem dit, els àmbits prioritaris de la intervenció educativa resocialitzadora, centrada en la persona, hauran de ser els següents:

- El codi moral o escala de valors.
- El posicionament de l'individu davant els elements que configuren la realitat social i la seva pròpia realitat personal.
- Les formes d'interacció interpersonal i, en general, el seu comportament social.
- La percepció de si mateix.

El coneixement dels mecanismes d'acció i interacció d'aquests elements (que ens proporciona la Psicologia Social i la Psicologia Cognitiva de la mà d'autors com Rokeach, 1976, Ajzen i Fishbein, 1980, Spivack, Platt i Shure, 1982, etc.) amb els dèficits que els inadaptats socials –concretament els que desenvolupen carreres delictives– presenten en aspectes semblants (que trobem a les investigacions d'autors com Gendreau, 1989, Ross i Fabiano, 1985, i Priestley, 1985, Sampson i Laub, 1993, McGuire, 1995, etc.), ens ha permès establir els objectius de la nostra intervenció educativa materialitzada en el *Programa per al Canvi*.

Aquests objectius són els següents:

1. Ajudar les persones a enfrontar-se amb èxit a les múltiples situacions que planteja la vida quotidiana.
2. Dotar-les de les habilitats cognitives bàsiques per a la presa de decisions i la resolució de problemes interpersonals.
3. Millorar el nivell d'autocontrol emocional davant situacions problemàtiques o imprevistes, així com el nivell d'autocontrol dels pensaments que ens porten a l'acció.
4. Possibilitar l'autoconeixement i una més gran autoestima.
5. Afavorir el canvi actitudinal, especialment referit a aquelles actituds que possibiliten la manifestació de conductes inadaptades o conflictives.
6. Incidir en el sistema de valors de la persona, especialment sobre els que més directament poden condicionar el comportament inadaptat o conflictiu.

Tots aquests objectius tenen la finalitat de provocar en la persona el sentiment de la *necessitat de canvi* i, encara més de dotar-la de la *capacitat de canvi*, en definitiva, un canvi qualitatiu que la porti a abandonar la via delictiva.

Finalment, dos objectius més:

7. Pal·liar, en la mesura del que és possible, la influència que l'entorn social més pròxim (família i grup d'iguals) pot exercir sobre el manteniment de la conducta inadaptada o conflictiva.
8. Proporcionar coneixements elementals sobre el funcionament del Sistema Judicial-Penal i, donat el cas, ensenyar com afrontar els seus requeriments.

En el nostre programa no ens plantegem la intervenció sobre les famílies. No és que en les intervencions educatives de tipus cognitiu s'intervingui prioritàriament sobre l'individu deixant en un segon pla la introducció de canvis en el si familiar, es considera extremament difícil canviar situacions i dinàmiques familiars normalment ja cronificades; de fet, és veritat, són altres corrents els que prioritzen la intervenció familiar (pensem en la teràpia sistèmica, per exemple). La nostra raó és molt més senzilla: són els educadors de *El Trampolí* qui treballen amb les famílies (sempre i quan sigui possible) i, a més, la forma d'aplicació del *Programa per al Canvi* no fa possible aquesta feina.

El que ens proposem en referència a aquest tema es mou exclusivament en el nivell cognitiu del subjecte: veure com percep la seva família i com viu la seva situació familiar i, en el cas que siguin negatives i li afectin, buscar formes per modificar-les amb la finalitat de reduir el grau d'afectació.

Provocar en la persona el sentiment de la necessitat de canvi i dotar-la de la capacitat de canvi

Finalment, volem argumentar la necessitat de plantejar-nos aquest darrer objectiu del programa. No hem de perdre de vista que treballem amb joves infractors de la llei. Això implica detencions de la policia, compareixences davant el jutge, declaracions, judicis i, en molts casos, sentències que poden comportar una privació de la llibertat. Tots coneixem la lentitud de la Justícia, per això és altament probable que molts dels joves amb qui treballem, encara que abandonin l'activitat delictiva, a mig o llarg termini hauran d'enfrontar-se amb els requeriments del Sistema Judicial per delictes comesos en el passat i, en alguns casos, aquests requeriments poden suposar l'entrada a la presó, que pot ser viscuda per l'individu com un gran fracàs de si mateix a no ser que l'ajudem a comprendre els mecanismes judicials que es posen en marxa a rel de l'encontre policia-infractor, que li ensenyem la millor manera de procedir al llarg de tot el procés judicial, i que li ensenyem a resistir els efectes corrosius que pot tenir el procés i, arribat el cas, la presó.

Per treballar els aspectes recollits en els objectius, el *Programa per al Canvi* incideix en 6 grans blocs de contingut:

- Habilitats socials.
- Habilitats cognitives per a la resolució de problemes interpersonals i d'autocontrol.
- Valors i actituds.
- Autoconcepte i autoestima.
- L'entorn familiar.
- El Sistema Judicial-Penal.

Cadascun d'aquests continguts o temes és objecte d'un subprograma concret. A continuació identificarem els objectius, els continguts i les tècniques d'intervenció de cada un dels subprogrames.

■ Subprograma “El meu dia a dia”

Objectius:

- Entrenar les persones en l'ús d'aquelles habilitats socials bàsiques que els permetin desenvolupar-se amb assertivitat en les diverses situacions de la vida diària.
- Ajudar les persones a resistir la pressió per implicar-se en situacions que puguin arribar a ser un conflicte i, fins i tot, una infracció de la llei.

Continguts:

- Habilitats socials simples i complexes.

Tècniques de treball:

- *Modelling.*
- *Role-playing.*
- *Role-reversal.*

■ Subprograma “Penso”

Objectius:

- Entrenar les persones en l'ús de les habilitats cognitives bàsiques per a la presa de decisions i la resolució de problemes interpersonals, la manca de les quals propicia la repetició de conductes delictives.
- Ajudar les persones a comprendre el motiu de la seva repetida implicació en situacions conflictives i delictives.
- Trobar maneres alternatives de percebre i enfrontar-se a noves situacions conflictives.
- Millorar el nivell d'autocontrol emocional davant situacions problemàtiques o imprevistes, així com el nivell emocional dels pensaments que duen a l'acció.

Continguts:

• Habilitats cognitives per a la resolució de problemes interpersonals (RPI):

- consciència del problema
- pensament alternatiu
- pensament mitjans-finalitats
- pensament conseqüent
- Pensament sobre les causes-efectes socials.

- Autocontrol.

Tècniques:

- Exercicis de *paper i llapis*
- Exercicis de raonament lògic.

- Diàleg.
- *Role-playing*.
- Específiques per a l'autocontrol:
  - autoinstruccions
  - *aturar el pensament*
  - *modelling*

■ Subprograma “Jo també puc canviar”

Objectius:

- Afavorir la clarificació i el desenvolupament de valors socials.
- Ajudar a despertar la capacitat crítica.
- Ajudar la persona a descobrir i comprendre els valors, actituds, idees i creences que contribueixen a mantenir el seu comportament i estil de vida actuals.
- Negociar noves idees, creences i percepcions que possibilitin un canvi actitudinal i de valors.

Continguts:

- L'escala de valors individual.
- Idees i creences sobre el delicte, les normes socials, la societat, la policia i els jutges, els pares i els mestre, l'escola i el treball, i el grup d'iguals.
- Raons i excuses per delinquir.
- Les idees i creences específiques que han possibilitat l'actitud favorable vers la execució d'un delicte concret i real, protagonitzat per algun o alguns dels membres del grup en el passat.

Tècniques:

- Per als dos primers blocs de contingut les tècniques més emprades són els exercicis de *paper i llapis* i els debats, tots amb tendència a la clarificació de valors i a afavorir la reflexió i la presa de posició sobre temes en què estan fortament implicats els valors eticosocials (per exemple, la pena de mort, la igualtat entre races, què cal fer amb els països molt pobres, etc.)
- Per als dos últims blocs temàtics s'utilitza, en una primera fase, l'anàlisi de situacions o episodis delictius viscuts per un o diversos membres del grup, la reflexió sobre aquests episodis, la confrontació amb les conseqüències, la crítica i l'autocrítica; en una segona fase el professional utilitza la persuasió racional i la força argumental del propi grup dirigida

als protagonistes dels episodis delictius descrits, amb la finalitat de provocar la *dissonància cognoscitiva* que faciliti un canvi d'actitud (en aquest cas l'actitud positiva vers la pròpia activitat delictiva).

■ Subprograma “Qui sóc jo?”

Objectius:

- Potenciar l'autoconeixement.
- Afavorir l'autoconcepte positiu i realista.
- Augmentar l'autoestima.

Continguts:

- Bloc A:
  - Qui sóc jo?
  - Com sóc jo?
- Bloc B:
  - Els meus punts bons.
  - Les meves bones experiències.
  - Aquesta és la meva història.
  - Així et veiem nosaltres.
  - Pensem això de tu.
- Bloc C:
  - Un nou retrat per a cadascú.

Tècniques:

- Exercicis de *paper i llapis*.
- Anàlisi d'històries de vida.
- Visualització d'àlbums de fotos.
- Diàleg per parelles i en grup.
- Persuasió racional.
- Etc.

■ Subprograma “Arrels”

Aquest programa és d'aplicació individual ja que la variabilitat de situacions i característiques familiars, així com diversitat de posicionaments individuals davant la pròpia família, farien molt difícil l'aplicació grupal. D'altra banda, parlar de temes que poden considerar-se molt privats podria incomodar o bloquejar la participació d'algun o alguns membres del grup.

Objectius:

- Descobrir quins canvis conductuals i actitudinals pot realitzar la persona amb la finalitat de contribuir a la millora de l'ambient relacional en el si de la seva família.
- Analitzar quin paper pot tenir la persona per facilitar els canvis que haurien de produir-se a la seva família, que pugui afavorir una més gran adaptació social dels seus membres.
- Negociar noves formes de percebre la pròpia família.
- Ajudar la persona a enfrontar-se amb la seva història familiar i amb la seva realitat actual.

Continguts:

- La pròpia família: història i dinàmica relacional.

Tècniques:

- Anàlisi.
- Confrontació.
- Diàleg.
- Persuasió racional.

■ Subprograma “Sistema”

Objectius:

- Proporcionar als membres del grup la informació que necessiten per desenvolupar-se correctament dins el Sistema Judicial-Penal i no empitjorar la seva situació.
- Ajudar la persona a resistir millor els efectes negatius que el pas pel Sistema Judicial-Penal sempre ocasiona.

Continguts:

- La trobada policia-detingut.
- L'estada a comissaria.
- El procés judicial.
- El judici.
- El Centre de Reforma o la Presó.

Sobre cadascun d'aquests tèmics tracten els següents aspectes: drets i deures, funcionament, els professionals, les fonts d'informació i ajuda, els recursos socials i el comportament adequat en situacions diverses.

Tècniques:

- Xerrades informatives amb professionals i experts.
- *Rol-playing*.

El Programa per al Canvi està pensat per ser aplicat de manera intensiva. En principi, el període d'aplicació l'hem fixat en tres mesos, amb sessions diàries d'uns 45 minuts, quatre dies per setmana. Cada dia s'aplica un dels quatre subprogrames que estem desenvolupant. Veiem, per tant, que cada subprograma està dissenyat per ser desenvolupat entre 12 i 15 sessions.

3. Desenvolupament de l'experiència: incidències i primers resultats

Podríem dividir el desenvolupament de la nostra experiència en tres fases, sense incloure la fase prèvia de disseny dels programes, sens dubte la més extensa, i la fase de contactes entre el Taller Juvenil *El Trampolí* i el nostre Departament a fi de formalitzar la seva col·laboració en la investigació.

■ Primera fase

A la primera fase, des d'octubre de 1996 fins a febrer de 1997, vem realitzar bàsicament tres tasques: a) formar a qui anava a aplicar els programes (quatre alumnes de Ciències de l'Educació de la nostra Universitat); b) informar els educadors de *El Trampolí* del contingut dels programes, de la finalitat de l'experiència i de quin seria el seu paper durant el seu desenvolupament; i c) poques setmanes abans de l'inici de l'aplicació dels programes, presentar l'experiència al grup de joves que hi anaven a participar.

■ Segona fase

A la segona fase, de març a juny de 1997, ambdós inclosos, es va realitzar la primera aplicació dels programes i l'avaluació de l'experiència.

En aquesta primera aplicació del Programa per al Canvi vàrem posar en marxa només tres subprogrames (els relatius a les habilitats socials, les habilitats cognitives per a la resolució de problemes interpersonals i l'autoconcepte). Es van aplicar de dimecres a divendres, un cada dia, de 9h a 10h del matí, durant tres mesos. Cal dir que el procés es va desenvolupar sense incidents remarcables.

L'avaluació d'aquesta primera aplicació es va centrar en els següents aspectes.

- La idoneïtat dels tres subprogrames aplicats:
  - adequació del nivell d'exigència a les possibilitats del grup
  - grau de realisme de les temàtiques tractades
  - nivell d'adequació dels plantejaments a la capacitat de comprensió del grup
  - nivell de comprensió del vocabulari utilitzat
  - adequació de la metodologia als propòsits del programa
  - grau de varietat i entreteniment dels exercicis i activitats plantejats
  - qualitat dels recursos utilitzats.
- El desenvolupament de les sessions:
  - nivell de compliment del calendari o adequació de la previsió temporal a la realitat
  - idoneïtat de la durada de cada sessió
  - idoneïtat de l'espai físic on es desenvoluparen les sessions
  - influència de la variable sexe de qui aplica els diferents subprogrames
- La motivació i participació dels joves.
- El paper dels diferents professionals:
  - conveniència de la presència d'un educador del Taller durant el desenvolupament de les sessions
  - nivells de dificultat per desenvolupar el seu paper de seguiment.
- Els resultats immediats:
  - en situació de laboratori
  - en la vida quotidiana.

D'una manera molt sintètica exposarem els resultats d'aquesta avaluació i les decisions que es van prendre en vistes a la segona aplicació del *Programa per al Canvi*:

1. Quant a la idoneïtat dels subprogrames, es detectaven els següents problemes:

- Escassa varietat de les activitats del subprograma *El meu dia a dia*, fet que suposava un cert avorriment per als joves o una negativa a fer més *role-playing*.
- Dificultat de comprensió dels exercicis que es plantejaven en el subprograma *Qui sóc jo?* Tant pel vocabulari utilitzat com per la temàtica dels exercicis.
- Dificultat de realització de l'Escala de Rossenberg en aquest mateix subprograma, pel grau d'abstracció que requereix.
- El subprograma *Penso* es va mostrar el més adequat en tots els aspectes: nivell d'exigència, temàtica, metodologia, exercicis, vocabulari, etc.

2. Quant al desenvolupament de les sessions, només s'ha de valorar que la durada ideal, sense que l'atenció del grup es dispersi, és entre 30 i 45 minuts. Pel que fa a la durada del programa, ens reafirmem en els tres mesos. En referència a la influència de la variable sexe en el desenvolupament de les sessions tenim seriosos dubtes sobre si el fet que qui va aplicar el subprograma *Qui sóc jo?* fos una dona va poder contribuir al seu fracàs. A part de la dificultat intrínseca al subprograma, ja comentada amb anterioritat, el cert és que tots els joves (tots homes excepte dues) intentaven ressaltar el seu millor perfil en parlar de si mateixos, especialment quan parlaven del seu aspecte físic o de la seva simpatia.

3. Respecte a la motivació i participació dels joves, si bé en general ha estat molt bona, pensem que en alguns casos s'hagués hagut d'aplicar un treball de motivació més personalitzat. Per a una futura aplicació del programa hauríem de plantejar-nos avaluar la conveniència que no tots els joves assistents al Taller hi participin (tal vegada caldria delimitar un perfil més concret), aplicar el programa per a grups més reduïts i homogenis en característiques com l'edat, el tipus d'activitat delictiva, la problemàtica sociofamiliar o el grau de motivació per al taller i per al *curset* (no obstant això, aquesta darrera opció planteja moltes dificultats, tant perquè suposaria una més gran alteració de la dinàmica de treball del taller, com perquè hauríem de doblar els esforços del nostre equip d'investigació).

**La veritable
feina dels
educadors: el
seguiment i la
facilitació de la
transferència i
generalització
dels aprenen-
tatges**

4. Pel que fa al paper dels educadors del Taller cal dir que han estat un element important durant el desenvolupament de les sessions, ja que en moltes ocasions la seva presència ha contribuït a l'ordre i al bon comportament d'alguns joves concrets. De la mateixa manera, ha estat una manera de fer-los percebre la implicació dels seus educadors en l'organització del *curset*. Sempre hem estat convençuts de la necessària separació de papers entre els educadors i nosaltres per a l'èxit del programa: ells tenen una gran implicació personal, d'acostament al jove, d'acompanyament, d'atenció personalitzada, que els dota d'una posició de més gran ascendent sobre ells i els permet donar tocs d'atenció i aplicar correctius davant situacions o comportaments conflictius o transgressors en el si del taller i en la interacció diària educador-jove o entre els joves mateixos; el nostre paper és més neutre, asèptic, si es vol, de menor implicació personal. Nosaltres els entrenem en l'ús d'unes habilitats i els fem reflexionar sobre uns temes que difícilment es plantegen, els fem pensar una estona i després desapareixem de l'escena. Amb la nostra desaparició s'inicia la veritable feina dels educadors: el seguiment i la facilitació de la transferència i generalització dels aprenentatges. No obstant això, dubtem de si amb la presència dels educadors durant el desenvolupament de les sessions facilitem aquesta separació de rols davant els ulls dels joves.

5. Finalment, respecte als primers resultats cal observar el següent:

- En els subprogrames *Penso* i *El meu dia a dia*, la pràctica totalitat dels joves aconsegueixen entendre la utilitat de l'habilitat que se'ls ensenyava a cada sessió, com també aplicar-la correctament –en diferents graus– en allò que anomenem *situació de laboratori*. Respecte a *Qui sóc jo?* no podem oferir cap dada ja que els seus problemes de disseny van impedir una correcta aplicació.

- En l'activitat quotidiana del Taller era freqüent, durant i després de l'aplicació del programa, escoltar com algun dels nois evocava el que havia après a les sessions en presentar-se'ls alguna situació o conflicte que demanava solució.

- Es va observar una millora del clima social en el taller.

- En un dels joves, de 18 anys d'edat i l'únic de raça gitana, es va observar una valoració superior de les seves possibilitats.

■ Tercera fase

Després del parèntesi estiuenc es va iniciar la tercera fase l'octubre de 1997, que es va perllongar fins a febrer de 1998. A partir de la informació extreta

de l'avaluació es van realitzar les següents tasques i prendre algunes decisions que impliquen canvis:

- Diversificació de les activitats del subprograma *El meu dia a dia*.
- Disminució del nivell d'abstracció de *Qui sóc jo?*.
- Adaptació de l'escala d'Autoestima de Rossenberg.
- *Qui sóc jo?* L'aplicarà un membre de l'equip de sexe masculí.
- La durada de les sessions es fixarà aproximadament en 45 minuts.

Una altra tasca realitzada durant aquest període va ser la finalització del disseny de *Jo també puc canviar*, i així posar-lo en marxa en la segona aplicació del *Programa per al Canvi*, si bé no en la seva totalitat per les raons al·ludides anteriorment.

4. El moment actual i perspectives de futur

Entre març i maig de 1998 es va fer la segona aplicació. En el moment d'escriure aquest article, octubre de 1998, tenim previst realitzar una nova avaluació de resultats. No sabem si serà necessari un tercer assaig del programa –suposem que sí– abans de donar-lo a conèixer o fer-lo extensiu als professionals i serveis interessats (mitjançant la seva publicació, per exemple).

Amb visió de futur, tenim un tema sobre la taula: la possibilitat de consolidar el *Programa per al Canvi* en *El Trampolí* i de plantejar als fiscals i als jutges de menors l'oportunitat que contemplin el programa com un possible requeriment de les sentències de *medi obert* per a menors d'edat penal. Amb això el Taller adquiriria un perfil molt semblant als centres de *Intermediate Treatment*, als quals ja hem al·ludit al principi de l'article i dels que ja n'hem parlat molt en altres treballs.

No voldríem acabar aquest article sense subratllar la idea de la necessitat de buscar solucions constructives per abordar el tema de la conflictivitat infanto-juvenil. A l'Estat espanyol, com a conseqüència de l'aplicació del nou Codi Penal, s'ha produït una diversificació de la resposta judicial dirigida als adults infractors de la llei. En el cas de Catalunya han estat els DAM (Delegats d'Assistència al Menor) els professionals que han assumit l'execució de gran part de les noves mesures judicials per a adults, fet que probablement pot o podrà limitar les seves possibilitats d'intervenció educativa. Potser sigui aquest el moment adequat per començar a buscar alternatives que incideixin en la tan important faceta educativa o reeducativa que ha de tenir

tota intervenció destinada a nens i joves que presenten problemàtiques delictives, a menys que vulguem quedar-nos, en el millor dels casos, en la simple assistència social a l'infractor i, en el pitjor, en el pur control o repressió.

Pensem que un desplegament de programes com el que acabem de presentar, implementats en entitats col·laboradores de les institucions judicials, on els joves infractors poguessin ser derivats per la mateixa autoritat judicial, cobriria una vessant molt concreta, però fonamental, d'educació social especialitzada que les vessants judicials difícilment poden assumir (o no haurien d'assumir?).

Exemples clars d'això els trobem als programes de *Tractament Intermedi* a Anglaterra i Gal·les i, concretament per als majors d'edat penal, en els programes STOP (*Straight Thinking on Probation*) que, des de 1991, s'apliquen als comtats del sud de Gal·les.

Montserrat Guasch Garcia
Departament de Pedagogia
Universitat Rovira i Virgili

Bibliografia

- **Ajzen, I.; Fishbein, M.** (1980) *Understanding attitudes and predicting social behaviour*. Prentice-Hall. Nova York.
- **Andrews, D.A.; Bonta, J.** (1994) *The psychology of criminal conduct*. Anderson. Cincinnati.
- **Bottoms, A.E. i altres** (1990) *Intermediate Treatment and Juvenile Justice*. HMSO. Londres.
- **Bottoms, A.E.** (1995) *Intensive community supervision for young offenders: outcomes, process and cost*. Institute of Criminology. Cambridge.
- **Denman, G.** (1988) *Intensive Intermediate Treatment with Young Offenders. A handbook on assesment and groupwork practice*. University of Lancaster.
- **Gendreau, P.** (1990) "Programmes that do not work". A *Canadian Journal of Criminology*, 31. Pàg. 193-198.
- **Gendreau, P.; Andrews, D.A.** (1990) "Tertiary prevention: What the meta-analysys of the offender treatment literature tell us about What Works". A *Canadian Journal of Criminology*, 32. Pàg. 173-184.
- **Gendreau, P.; Ross, R.** (1980) *Effctive Correctional Treatment*. Butterworths. Toronto.
- **Guasch García, M.** (1989) *El sistema judicial a Anglaterra i Gal·les. Anàlisi de les alternatives a la pena privativa de llibertat*. CIRIT. Generalitat de Catalunya. Document inèdit. Barcelona.
- **Guasch García, M.** (1991) "Intermediate Treatment: Una manera diferent de tractar la delinqüència juvenil". A *Papers d'Estudis i Formació*, 6. Juny. Pàg. 143-163.
- **Guasch García, M.** (1996) *La actuación educativa en el ámbito de la inadaptación social. Un modelo de intervención en libertad*. Estel. Barcelona.
- **Lucas, J.; Raynor, P.; Vanstone, M.** (1992) *Straight Thinking on Probation. One year on*. Mid Glamorgan Probation Service.
- **McGuire, J.** (1995) *What Works: Reducing Reoffending*. Wiley. Chichester.
- **McGuire, J.; Priestley, Ph.** (1985) *Offending Behaviour. Skills and Stratagems for Going Straight*. B.T. Batsford Ltd. Londres.
- **Raynor, P.** (1985) *Social Work. Justice and Control*. Basil Blackwell Ltd. Oxford.
- **Raynor, P.; Vanstone, M.** (1994) *Stop. Straight Thinking on Probation*. Mid Glamorgan Probation Service.
- **Raynor, P.; Vanstone, M.** (1996) *Stop. The 2-year re-conviction follow up*. Department of Social Policy and Applied Social Studies. Document policopiat. University of Wales. Swansea.
- **Rokeach, M.** (1976) *The nature of human values*. Free Press. Nova York.
- **Ross, R.; Fabiano, E.** (1985) *Time to thing: A cognitive model of delinquency prevention an offender rehabilitation*. Institut of Social Sciences and Arts. Ottawa.
- **Ross, R.; Fabiano, E.** (1995) *Thibking Straight*. Cognitive Centre. Ottawa.
- **Sampson, R.J.; Laub, J.H.** (1993) *Crime in the making, pathways and turning points through life*. Harvard University Press.
- **Spivack, G.; Platt, J.J.; Shure, M.B.** (1982) *The problem solving approach to adjustment*. Jossey-Bass. San Francisco.